NEDERLANDSCHE STEMMEN

OVER

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE.

Gelijk er geschreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik geſproken, zoo gelooven wij ook, daarom ſpreken wij ook.
2 COR. IV: 13.

DE BIJBEL,

HET WOORD VAN GOD.

Is de Bijbel, dat is, de verzameling van gewijde Schriften, die door onze Proteſtantſche Kerken als van Goddelijken oorſprong erkend worden, het Woord van God; of zijn alleen woorden en openbaringen Gods daarin vervat? Ziedaar eene vraag, die nimmer wellicht eene meer beſtemde beantwoording vorderde onder de Christen-volken en gemeenten dan in onze dagen. In vroegere eeuwen, bij de eerste verkondigingen en vestiging des Evangeliums, bij den uitgang en uitbreiding der gezegende Kerkhervorming, behoefde men weinig te redeneren over den aart en wijze dier Goddelijke ingeving, waardoor deze Schriften als het Woord, niet van menſchen, maar van God werden geëerbiedigd. Het werk zelf bewees genoegzaam de kracht, die kracht overvloedig het gezag en den aart van het eenig daartoe beſtemde middel, dat Woord, waaruit alleen elke waarheid bewezen, elke dwaling beſtreden werd. Geheel anders is het in onze dagen van Laodiceeſche flaauwheid en vertraging gelegen. Het zijn de tijden niet meer, dat men, alleen met den Bijbel onder den arm, den logen, het zij door zijne oudheid ontzachelijk, of door zijne nieuwheid verleidelijk, dorst te gemoet treden, en voor zich nederſtorten zag op dat Woord. Zoo veel te meer is het dan de tijd, om te onderzoeken, wat die Bijbel in zich zelven was en is en blijſt, niettegenstaande alle menſchelijk verzuim of misbruik.

Wij roeren bij de proeve van zulk een onderzoek, als wij ons hier ſlechts ſchetsgewijze kunnen voorſtellen, het punt der insgelijks vaak aangerande echtheid van deze of gene enkele boeken der Schrift niet aan, die wij met de Proteſtantſche geloofsbelijdenisſen als kanoniek en Goddelijk vereeren. Wij onderſtellen hier die echtheid; wij ſpreken in allen gevalle van alle die Schriften, die wezenlijk van de mannen Gods, Profeten, Pſalmisten, Onderwijzers, Apostelen, Evangelisten, afkomſtig zijn; en vragen nu: zijn deze Schriften (de Schriften des Ouden en des Nieuwen Testaments), gelijk zij uit mond en pen hunner onderſcheidene Autheuren voortkwamen, door den Heiligen Geest ingegeven, en gevolgelijk Gods Woord, geheel en volſtrekt; of zijn zij dit ſlechts in zekere mate, onder zekere beperkingen, en voor een meer of min aanmerkelijk deel?

Zoeken wij over deze hooggewichtige grondvraag de uitſpraak, allereerst, van dien Meester en Heere zelven, aan wien de Schriften getuigenis geven! Kennelijk vinden wij die in de wijze waarop Hij, de hoogſte Leeraar en Profeet, den onderſcheidenen inhoud des Ouden Testaments pleegt te gebruiken. Wat Hij ook daaruit voortbrenge, het zij uit Israëls Wet, of zijne geſchiedenis, uit de Pſalmen of uit de Profeten, altijd is het Woord waarop Hij wijst, een woord des albeſlisſenden gezags, altijd, zonder eenige uitzondering, te rug houding, of onderſcheiding, is Hem de Schrift in haar geheel, zoo wel als de aangebrachte plaats in het bijzonder, de uitgedrukte wil, de ſtem, het Woord van God. Het zij Hij tot de discipelen ſpreekt, of tot de ſcharen, of tot de vijandige Schriftgeleerden, Phariſeën, of Sadduceën, altijd doet Hij met der daad en in de toepasſing die verklaring gelden, welke Hij zelve aangaande de Schrift, gelijk zij door Israël bewaard en erkend werd, eenmaal gaf: *de Schrift kan niet gebroken* (*losgemaakt*) *worden* (οὐ δύναται λυθῆναι, Joh. X. 35.) Doch ook waar Hij den ſtrijd voert tegen andere vijanden dan vleesch en bloed (Eph. VI. 12), tegen den Overſte der wereld, den Verzoeker in de woestijne, is dat ontzachlijk *Daar ſtaat geſchreven* het eenig wapen, waarmede Hij den aanval van dien vijand wederſtaat, en hem verdrijft (Luc. IV 1–13): *Daar ſtaat geſchreven*, dat is dus, zóó heeft God het geſproken,

geen ſchepſel! Zoo is het dan als God zelve, onveranderlijk, en mitsdien onomſtotelijk, onwederlegbaar. Daarom ook beroept Jezus, zelfs tot zijnen Vader ſprekende, zich op die Schrift: *Vader, — die gij mij gegeven hebt, heb ik bewaard, en niemand uit hen is verloren gegaan, dan de zoon der verderfenis, opdat de Schrift vervuld werde*, (Joh. XVII. 12).

Niet anders ſpreken de Apostelen. Het eerſte woord, dat Petrus in de vergadering der Discipelen, na 's Heeren opneminge, uitſpreekt, is een getuigenis aan de volſtrekte Goddelijke ingeving der Heilige Schriften: *Mannen Broeders, deze Schrift moest vervuld worden, welke* DE HEILIGE GEEST *door den mond Davids voorzegd heeft* (Hand. I. 16). Op gelijke wijze Paulus tot de Joden te Rome, daar hij eene profecy van Jeſaia aanhaalt en toepast met deze woorden: *Wel heeft* DE HEILIGE GEEST GESPROKEN *door Jeſaia den Profeet tot onze vaderen, zeggende*, enz.; en aan de Hebreeuwſche Christenen bij de aanhaling, b. v. van den vijfen-negentigſten Pſalm (Heb. III. 7.): *Daarom*, GELIJK DE HEILIGE GEEST ZEGT, *heden, indien gij zijne ſtem hoort, zoo verhardt uwe harten niet;* en in den Brief aan de Romeinen noemt hij dit het eerſte voorrecht der Joden, dat hun *de woorden Gods zijn toebetrouwd*, te weten, dat zelfde wat hij in den tweeden Brief aan Timotheus (zijnen laatſten) *de Heilige Schriften* (τὰ ἱερὰ γράμματα 2 Tim. III. 15) noemt, en van welke hij aanſtonds daarop die alles zamenvattende en alles afdoende uitſpraak volgen laat: *Alle de Schrift is* VAN GOD INGEGEVEN, *en is nuttig tot leeringe, tot wederlegginge, tot verbeteringe, tot onderwijzinge die in de rechtvaardigheid is* (†).

Dat nu voorts alle deze en dergelijke getuigenisſen van de Goddelijkheid der Schriften van het Oude Testament evenzeer op die van het Nieuwe toepasſelijk en werkelijk bedoeld zijn, behoeft geen betoog, alzoo toch wel niemand onder de Christenen aan deze laatſten eene mindere waarde van oorſprong en gezag zal toeſchrijven dan aan de Boeken der oudere bedeeling. De Apostelen noemen het Woord, door hen zelve bediend, in denzelfden ruimen en onbeperkten zin en met denzelfden nadruk als dat hunner voorgangers van het Oude Testament, *het Woord, niet der menschen, maar Gods* (1 Theſſ. II. 13).

Maar, (werpt men tegen) Paulus zelve onderſcheidt ergens *zijn* zeggen van het zeggen des Heeren (1 Cor. VII. 10, 12). Hij doet dit, ja, maar in wat opzichte? Niet, zekerlijk! alsof zijn zeggen of ſchrijven in tegenoverſtelling van dat des Heeren, buiten den Geest *die hem in alle waarheid leidde* konde zijn. Het tegendeel zegt hij uitdrukkelijk (vs. 40). Wat dan? Hij onderſcheidt tusſchen een ſtellig *gebod*, hoedanig een hij verklaart, ter zake waarover (vs. 12) gehandeld wordt, niet te hebben ontfangen, en zijn *gevoelen*, dat is toch altijd dat Apostolische *gevoelen*, hetwelk hij mededeelt, als die *van den Heere barmhertigheid gekregen heeft, getrouw te zijn* (vs. 25). Daar zijn dingen, die uitdrukkelijk van den Heere geboden zijn; daar zijn andere, die *zonder zonde* kunnen nagelaten worden, ofſchoon oorbaar om in acht te nemen (vs. 28, 35), en als zoodanig van des Heeren dienstknecht aanbevolen. Doch is daarom deze aanbeveling niet van denzelfden Geest, die hem in al het overige van zijn ampt, ſpreken en ſchrijven tot de Gemeenten, beſtiert en leert? Daar waren insgelijks onder de Israëlitiſche bedeeling, nevens de geboden, die niet ſtrafloos veronachtzaamd werden, ook inzettingen van vrijwillige offeranden, gaven, geloften. Beide evenwel waren van denzelfden God en Wetgever Israëls afkomſtig (Exod. XXXV. 4, 5). Zoo ook hier: *dit zegge ik, niet de Heere*, beteekent niet: dat zeg ik op eigen gezag, zonder den Geest van God dien ik ontfangen heb; maar het beteekent: dit is geen *zeggen*, geen gebod, geen wettelijk bevel des Heeren, maar eene onderwijzing en vermaning tot hetgene de gemeenten nuttig, betamelijk, voordeelig is (vs. 40), volgens de leiding van denzelfden onfeilbaren en den leerenden Apostel onfeilbaar makenden Geest.

Doch zijn dan ook zulke kleinigheden en bijzonderheden, die de Heilige Schrijvers uit zich zelven konden weten of te boek ſtellen; zijn dan ook de groetenisſen der Zendbrieven, de geſlachtlijsten der historiſche boeken, en wat des meer is, aan de ingeving des Heiligen Geestes toe te ſchrijven? — En waarom niet, Christenen, zoo wij uit onzen Bijbel geleerd hebben, dat Hij, zonder wiens wille ook geen muschje ter aarde valt; dat Hij, die zichzelven overgaf tot den dood des kruiſes voor zondige kinderen van het ſtof; dat Hij, die in zulke ellendigen als in een tempel wil wonen (1 Cor. III. 16), niets te gering acht, dat tot leering, opbouwing, bewaring en heiliging zijner kinderen, zijner verlosten, zijner gemeenten ſtrekken kan? Of waren dan die geſlachtlijsten, b. v. waarop alle de zekerheid der vervulde profecyen van het Zaad Abrahams, den Zoon van David (Matth. I. 1.), berust, niet wel waardig onder hooger dan menſchelijk opzicht te boek geſteld te worden? of zijn niet de liefde-ademende groetenisſen aan de broederen, waarmede de Apostel zijne Brieven beſluit, de uitdrukking van *de liefde Gods, die in zijn hart was uitgeſtort door den Heiligen Geest* (Rom. V. 5)? Indien dan die bewegingen zelve van God waren, waarom zoude de Apostoliſche uitdrukking daarvan in woorden, van de drijving des Geestes, die hij in andere gedeelten des Briefs behoefde, moeten uitgeſloten worden? Of blijken die woorden niet (vaak bij het eerſte nadenken reeds) niet ſlechts van zalvinge vol te zijn, maar ook van onderwijzing in de waarheid, van wederlegging van dwalingen en vooroordeelen, hetzij reeds toen beſtaande, of door den Geest als nog aanſtaande voorzien (1 Tim. IV. 1)? Men neme b. v. dien eenvoudigen, door de omſtandigheid van het oogenblik tevens zoo aandoenlijken last van den Apostel, in den ſtraks aangehaalden laatſten Zendbrief aan zijnen Timotheus (IV. 13): *Den reismantel, dien ik te Troas bij Carpum gelaten heb, brengt mede als gij komt, en de boeken, inzonderheid de perkamenten.* Is hier geene nuttigheid tot leering, wederlegging, verbetering, onderwijzing in de rechtvaardigheid,

---

(†) Het vers behoudt zijne volle kracht, al verdiende ook die lezing de voorkeur, welke het woordje *καὶ* hier uitwerpende, den volzin aldus daarſtelt: *πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος, ὠφέλιμος* enz. Want hetzij met of zonder dat *καὶ*, altijd breugt het Griekſche taaleigen mede, dat achter *θεόπνευστος* het zelfstandige werkwoord *ἐστι* verſtaan worde. In allen gevalle kan *de van God ingegeven Schrift* geen minder ruime bedoeling hebben dan *die Heilige Schriften* (v. 15), welke *Timotheus van kinds af geweten had;* en deze waren de geheele kanonieke verzameling bij de Joden.

het kenmerk der van God ingegeven Schrift? Leeren wij uit deze woorden niet, op hoedanige waarlijk geestelijke wijze de Apostelen het voorſchrift hunnes Heeren (Matth. X. 10) verſtonden? de gerieflijkheden des levens met matigheid wisten te gebruiken, zoo wel als te ontbeeren? Wordt hier niet wederlegd de ingebeelde geestelijkheid dergenen, die in het vrijwillig wegwerpen derzelve eene zekere heiligheid zouden zoeken, zoowel als van dezulken, die, bij het onderwijs des Geestes, het gebruik van boeken en ſchriften zouden meenen te moeten ter zijde ſtellen? Wordt hier den Christen niet aangeprezen het niet verwaarloozen van de dingen dezes levens, het beſtel over zijn eigendom, hetzij dan aanzienlijk of onaanzienlijk? En zal niet dikwijls een enkele diergelijke ter bekwamer gelegenheid aangebrachte Schriftuurplaats meer uitgewerkt hebben, dan vele omſlachtige redeneringen, en in nadruk kunnen zijn als die redenen welke Salomo aanbeveelt, als *gouden appelen in zilveren gebeelde ſchalen* (Spr. XXV. 11)?

Maar ſchreven dan de mannen Gods als uit Zijnen mond de hun toebetrouwde woorden op, en waren zij dus niet daarbij bloot lijdelijk, enkel werktuig? Of op hoedanige wijze waren te gelijk die woorden van hun zelven, uit hun eigen hart en meening, en te gelijk van den Heiligen Geest afkomſtig? — Op dezelfde wijze (voor ons eindig en kortzichtig verſtand, gelijk het zijn *moet* in Goddelijke dingen, ondoorgrondelijk, en toch onloochenbaar wezenlijk) waarop ook een iegelijk oprecht geloovige vermaand wordt *zijns zelfs zaligheid te werken*, en onmiddelijk daarop, en juist tot dat einde, God zelve gezegd wordt in hem *te werken beide het willen en het volbrengen naar Zijn welbehagen* (Phil. II. 12, 13). Hier geldt de regel: » *waarheden,* » *die elkander ondergeſchikt zijn, ſluiten elkander niet uit.*" Zoo is het dan ook met de Goddelijke ingeving der Schriften gelegen. Het zijn Moſes, David, Jeſaia, Paulus, Petrus, Johannes, die een iegelijk uit zijn eigen hart en naar zijne eigene bijzondere gave en individualiteit ſpreken en ſchrijven, leeren, pſalmzingen, profeteeren. Het is even wezenlijk en perſoonlijk God zelve, die door deze zijne heilige mannen tot Israël, tot de Gemeenten, tot de wereld, tot een iegelijken onzer ſpreekt, en roept, en getuigt. Gelijk dezelfde adem eenes menſchen een ander geluid te weeg brengt door de bazuin, of door de fluit, of door de trompet, zoo is het ook dezelfde Geest, die door middel van de onderſcheidene perſoonlijkheden der heilige, door Hem in beweging gebrachte en beſtierde Schrijvers, dezelfde altijd onfeilbare waarheid door onderſcheidene, doch altijd volmaakt juiste, beſtemde en levendige uitdrukkingen openbaar maakt. Daar is verſcheidenheid der gaven, der werkingen, der bedieningen; doch het is dezelfde God, dezelfde Heer, dezelfde Geest, 1 Cor. XII. 4—6.

Aangaande voorts nog de wijze, waarop de mannen Gods zijne onfeilbare ingeving deelachtig werden; deze wordt ons in de Schriften door drie zeer nadrukkelijke en duidelijke woorden beſchreven. De Heilige Geest *dreef* hen, (2 Pet. I. 21) *maakte hen indachtig*, (Joh. XIV. 26), *leidde hen in alle waarheid* (Joh. XVI. 13). Zij werden inwendig in hart en verſtand, kennis en geheugen, inzicht en uitdrukking, zoodanig van den Heiligen Geest bewerkt, bewoogd, bepaald, beſtierd, dat het Woord, van en door hen uitgegaan, enkel waarheid, volkomen waarheid, eeuwig waarheid kon en moest zijn.

Hebben wij dan alzoo in die Heilige Schriften, welken wij den Bijbel noemen, in dien nadrukkelijken zin door ons aangewezen, *de woorden van God,* dan wordt het eerst recht klaar en openbaar, wat het zegt, wanneer de Apostel (1 Pet. I. 23) van een *levend en eeuwigblijvend woord Gods* gewaagt. Wij zullen dat Woord dan eeren, liefhebben, en gebruiken, niet als een woord aan Israël voortijds, of aan de Gemeenten van Romeinen, Galaten, of Theſſalonicenſen in hunnen tijd, aan Titus, Timotheus of Philemon in hunne perſonen alleen gericht; maar met en door dezelve tot alle de Gemeenten, tot alle geloovigen, tot allen die verre en die nabij zijn, door alle eeuwen, aan alle plaatſen, geſproken, bedoeld, en beſtemd. *Al wat te voren geſchreven is, dat is tot onze leering te voren geſchreven, opdat wij (als op welke de einden der eeuwen gekomen zijn) door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften hope hebben zouden*, Rom. XV. 4. 1 Cor. X. 11.

Christenen! laat ons dan in de kracht van Hem, die dit Woord gaf en ingaf, uitlegt en toepast, wasdom geeft en verheerlijkt, hetzelve tot dat einde gebruiken, waartoe het ons gegeven is. Als de Apostel de ganſche wapenrusting, die de geloovige, tot zijne verweering moet aandoen, beſchreven heeft, zoo noemt hij ten ſlotte daarbij, *het zwaard des Geestes, 't welk is Gods Woord* (Eph. VI. 17). Welaan dan! dat zwaard opgenomen, dat woord uitgeſproken, die bazuine geblazen. Zoo zal de vijand tegen wien wij den ſtrijd hebben moeten vlieden, zijn grootſpraak zal verſtommen, de muren van zijn Jericho zullen vallen. Doch boven alles woone dat Woord, *dat Woord van Christus, rijkelijk in ons!* Als Hij, de groote Apostel en Hoogepriester onzer belijdenis zich tot den zoendood voor de zijnen heiligde, bad Hij tot den Vader (Joh. XVII. 17), *Heiligt ze in uwe waarheid, uw woord is de waarheid.*

VERBAND VAN GODSDIENST EN STAAT.

> Heeft God, de ſterke God, die eird end hemel ſchiep,
> Oyt ſyne hooge macht, oyt ſyne wysheyt diep,
> Oyt ſyne wondren groot, end ſyne gunst gepreſen
> Den menſchen hier op eird oogſchynelick beweſen
> Sulx is te recht geſchiedt hier in ons Vaderlandt.
>
> MARNIX.

Toen men in Nederland gereed ſtond die afſcheiding van Godsdienst en Staat te bewerken, welke in 1795 volkomen is tot ſtand gebracht, en welker gevolgen nog ſteeds voortduren, verhief zich daartegen eene allerachtingwaardigſte ſtem, die wel is waar geſmoord werd, maar even daarom verdient hedendaags de vernieuwde aandacht van elken Christen-Nederlander met verdubbelde belangſtelling te trekken. In 1793 verſcheen de eerſte Afdeeling van het werk van Mr. H. VAN ALPHEN, *over de ware Volksverlichting, met opzigt tot Godsdienst en Staatkunde, beſchouwd in haren aart, oogmerken, grenzen, bronnen en gevolgen.*

Deze eerſte Afdeeling, welke, mogelijk wegens de algemeene tegenſpraak, door het overige gedeelte niet is ge-

volgd geworden, werd voorafgegaan door eene belangrijke Inleiding, waarin werd aangetoond: » dat ſtaatkunde en godsdienst, zoolang er beſchaafde natiën en volken geweest zijn, nimmer van elkander geſcheiden waren; dat de aard der zake dit noodzakelijk maakt, en dat er geene reden is om te vermoeden dat daarin thans eenige verandering zoude kunnen gemaakt worden; gelijk ook, dat verlichting in Godsdienst verlichting in Staatkunde veroorzaakt; en dat deze beide, gezamenlijk en wederkeerig, werkzaam zijn tot bevordering van menſchelijk, burgerlijk en ſtaatkundig geluk (*).”

De eerſte Afdeeling zelve behelst eene ſchets van zulk eene verlichte Natie als de Schrijver zich die in verband met het Christendom voorſtelt; de tweede was beſtemd om de bronnen en middelen dezer verlichting op te geven, waartoe vooral de Bijbel gebracht werd; en tevens de voorname hoofdſtellingen van het toen reeds doorgedrongen Liberalismus, vooral deze: *Men heeft geene heerſchende godsdienst noodig*, ter toetſe te brengen.

Gelijk wij zeiden, de voortzetting van dit werk werd verhinderd. Doch het algemeen gewaardeerde geſchrift van denzelfden Autheur, dat in 1803 openbaar werd onder den titel: *predikt het Euangelium allen creaturen!* bevatte menige wenk, die op den inhoud van het geſtaakte werk betrekking had; het trok zelfs dien inhoud zamen in deze opmerkenswaardige woorden (bl. 151):

» Christennatiën mogen het Evangelium zoo min verwaarloozen, als bijzondere huisgezinnen en perſonen hunnen Bijbel mogen achter de bank ſchuiven. Zij mogen het zoo min op zijde leggen, als het hun geoorloofd is hetzelve tot een dekmantel van onderdrukking te misbruiken. Zij mogen het niet met verachting behandelen, omdat de ſchijnheiligheid in Godsdienst en Staatkunde daarvan een nadeelig, ja ſomtijds afſchuwelijk gebruik gemaakt heeft. Het is hunne gewichtige taak, hetzelve ongeſchonden te bewaren, op winst aan te leggen voor zich zelven; en het tegenwoordig geſlacht moet het aan de nakomelingſchap zuiver overleveren.”

Het is bekend, met hoeveel kracht (en hevigheid zelfs) die groote vertegenwoordiger der Nederlandſche beginſelen, BILDERDIJK, geprotesteerd heeft tegen de verſcheuring van den band die het Christendom en de nationale Kerk met Oranje en Nederland als tot een drievoudig ſnoer veréénigde. Het is bekend, met hoeveel moeds en trouw aan de beginſelen van het aloude Nederland, dat *ſteunde op Gods woord*, die voortred van den grooten man door velen, te midden der hevigſte beſtrijding en tegenſpraak, is gevolgd geworden. Wij moeten ons nog eenige oogenblikken bij een zeer merkwaardig verſchijnſel onzer dagen ophouden.

De gebeurtenisſen van 1829 en 1830 gaven de geboorte aan een blad, dat wel aanvankelijk de beſtrijding der revolutionaire factie uitſluitend bedoelde, maar zich allengs meer tot de ware hoogte van den Nederlandſchen Christen geleid zag, en dien geest meer en meerder ademde tot op het midden des jaars 1832, wanneer het ophield te verſchijnen. Met klimmenden ernst en kracht drongen de *Nederlandſche gedachten* aan op de hereeniging van Christendom en Staatswezen; met ſteeds toenemende klaarheid en nadruk predikten zij, dat er voor Nederland en Oranje geen duurzame redding is dan aan den voet van het kruis. » De Christen (dus was de inhoud der laatſte nummers), de Christen moet verkondiger en verdediger zijn van het regt. Hij moet de waarheid, de hoogſte waarheid, de Evangeliewaarheid prediken aan alle creaturen; prediken ook gelijk zij in de lotgevallen der wereld, in den bloei en ook in den val van Staten en Volken zich openbaart. GODS woord zij onze wijsheid, ons rigtſnoer, onze ſteun, gelijk het de ſteun der Vaderen was. Misſchien wordt Nederland, over hetwelk het zwaard van GODS geregtigheid ſedert lang opgeheven is, nog geſpaard en beſchermd.”

Deze beginſelen, deze gevoelens, zijn ook de onze. Met eene vaste overtuiging zeggen wij: het zijn de echte en aloude beginſelen, waarop de Nederlandſche Staat is geſticht geworden, waarmede hij geſtaan heeft, maar ook gevallen is; de éénige, waardoor zijn verderf is te voorkomen. Nimmer heeft het deze beginſelen aan tolken onder ons volk ontbroken; maar thans meer dan ooit, ja, nu of nooit, eiſchen zij eene verkondiging van de daken, en zullen die vinden. Het jaar 1830 heeft veler oogen doen opengaan, en de ſtemmen, die van deze waarheid getuigen, worden nog alleen in talrijkheid overtroffen door de harten, die voor zulk eene verkondiging geopend zijn.

Vraagt men ons, of wij den ſtaat van zaken vóór 1795 geheel herſteld wenſchen te zien, zoo ontkennen wij zulks ronduit. De Kerk ten minste behoeft dit geenszins. Maar de Staat behoeft, om op eenen Christelijken grond, op het woord der eeuwige waarheid, op nieuw te worden gegrondvest. Men erkent dat geen Staat op een ſtelſel van Atheïsmus kan worden gebouwd. Men erkenne nog, dat de Nederlandſche op geen bloot deïstiſchen grond kan rusten. Men erkenne Christus als Hoofd der Kerk, Christus als Overſten van de koningen der aarde, zijn woord als de opperſte wet. Men plaatse dat woord bovenaan in zijn ſtelſel, gelijk men tot heden met eene filozofiſche ſtaatkunde, een filozofisch recht, een half filozofiſche, half christelijke godsdienstleer gedaan heeft; en ſtraks zal de grondslag van geheel het tot nu toe vastgehouden ſystema met alle deszelfs beginſelen veranderen en vernieuwd worden.

Het is dus de Staat, en niet zoo zeer de Kerk, die deze innige betrekking behoeft. Deze moet op genen zijn licht verſpreiden, gelijk de zon op den wachter onzer nachten. Wij wenſchen haar aldus te beſchouwen, in vereeniging met de Christenen aan alle plaatſen, waar het Liberalismus ook hen niet heeft ingenomen, en zij dus om met te meerdere vrijheid het Evangelie te prediken, het behoud van den Christelijken Staat meenen te kunnen of te moeten opgeven. Het voorbeeld van dezen werpe men ons niet tegen; want behalve dat zij door de anders gevoelenden reeds meer dan eens voldoende zijn wederlegd geworden (†), zoo toont hun toeſtand zelf, meerendeels onder eene

(*) Bladz. VI.

(†) Men denke aan de ſtrekking der meeste artikelen over deze onderwerpen in de *Evang. Kirchenzeitung*.

roomſche regering, of in zulke ſtaten waar geene Christelijke volksherinnering het tegengeſtelde ſyſteem als van zelfs voor de oogen voert, dat men hen in deze opzichten niet behoeft noch vermag te raadplegen.

Wij eindigen dus met de volgende woorden uit den brief van de Staten-Generaal aan alle Koningen, Prinſen, enz. na het afloopen van de Dordſche Synode afgezonden, te vinden in het Groot placaatb. Dl. I. bl. 131.

» Dat het fondament deſer onſer ſeer vermaerde Republyke is de eenigheyt, ende der eenigheit DE WARE GODSDIENST; heeft yeder een wel geweten, ſoo lange als wy met eenen ende denſelfden vyandt hebben te doen gehadt; maar ſoo haast de vreeſe wegh genomen was, dat de gemeene ſaecke geen ſchade van buiten ſoude lyden; ſo heeft den vyandt des menſchelycken geſlachtes, die altydt op ſyn luimen lydt, alle het geſchut van de mueren ende vesten tegen de kercke gekeert: welke listige practijcken, hoe zy min vernomen worden (want daer en is niet dat den menſche van natueren beter behaegt als onheyligheit) hoe ſy meer quaets ende verderfs veroorſaecken. —

» Wy, ons verlatende op de kracht des ghenen, die hemſelven hier eenmaal eenen ſtoel gheplant, die overlange door oneyndige weldaden bewezen heeft, dat hy alzoo niet allen volckeren gedaan heeft, zoo haest wy de hellende Republycke in het ſekere dochten geſtelt te hebben, hebben geacht onſe ſchuldighe plicht te zyn, de ſaecke des levendigen Godts, van wiens majeſteit alle auctoriteyt is vloeyende die op aarde te vinden is, met groote vrymoedigheit bij der handt te nemen.”

VERGELIJKING

VAN DEN TEGENWOORDIGEN TOESTAND DER BESCHAAFDE VOLKEREN MET DIEN TEN TIJDE VAN ’S HEILANDS EERSTE KOMST.

Bij de aannadering van ’s Heeren verſchijning in het vleesch werd het eerst recht-zichtbaar, dat God de volken der heidenwereld had laten wandelen in hunne wegen. De meest verlichte hadden vergeefs getracht om door eigen kracht tot eenige beſtemd- en gewisheid te komen. De godsdiensten, door den mensch gevonden, hadden zich zelve overleefd, en de tooverkracht, die vroeger de oogen hunner aanhangeren verblindde, was vergaan. Te vergeefs werden er pogingen in het werk geſteld om door nieuwe opſiering haar oud gezag te herſtellen; want alleen de waarheid bevat in zich het beginſel eener gedurige wedergeboorte tot nieuw leven.

De konſtig verdichte ſtelſels der Wijsgeeren hadden hun omloop volbracht; het eene ſtelſel had het andere verdrongen, tot men eindelijk door de menigvuldigheid der ſtelſels zelve, wantrouwend begon te worden omtrent hunne wezenlijkheid, en twijfelende aan alle menſchelijke kennis, des bewust of onbewust, naar een hooger grond van waarheid begeerig uitzag. Men had gezien, hoe alle menſchelijke grootheid en heerlijkheid geen ſtand hield, de bloei van perſonen en volken ras verwelkte, en zelfs het verhevenſte, ſchijnbaar voor eeuwen geſtichte, (de luister van Griekenland en Rome) den ondergang nabij was. Daardoor ontwaakte dan het gevoel van behoefte, om te midden der ſtormen van den tijd, een zekere haven voor oogen te hebben; zich aan iets vast te hechten, dat aan die onophoudelijke wisſeling van op- en ondergang niet mochte blootſtaan, en voor doeleinden te kunnen werken, wier bereiking niet weder tot verſtooring van het gewrochte zoude aanleiding geven. Ook in het zedelijke was de Geſchiedenis recht goed in ſtaat, om de hoovaardige inbeelding van den natuurlijken mensch, zoover hij zich zelf niet volſtrektelijk verblinden wilde, te logenſtraffen. De ſchoone vormen, waarin zich vroeger de ondeugd vertoond had, waren verwelkt. Deze vertoonde zich van nu af in hare naaktheid als ondeugd; en tevens verloren de ſchijndeugden alhaast de omkleedſelen die haar vermomd hadden. » Eene gruwzame worſteling van algemeene verdorvenheid greep ſtand (*Seneca de Ira*, L. II. c. 8).”

Deze ſchildering van de Oude wereld, door eene bekwame hand in Duitschland ontworpen (*), is niet alleen treffend in zich zelve, maar verkrijgt eene meer dan gewone belangrijkheid door de punten van vergelijking met den tegenwoordigen toeſtand van Europa, die zij oplevert. Het is als of dezelfde verſchijnſelen op eene gelijke kwaal, en eene niet min goddelijke herſtelling wijzen. Ook in onze Eeuw is de ongenoegzaamheid van menſchenwil en menſchenkracht door de vreesſelijkſte teleurſtellingen luide verkondigd geworden. Hedendaags ook is het blijkbaar geworden, hoe in de godsdienst alle plante die God zelf niet geplant heeft moet uitgeroeid worden. Thans op nieuw hebben zich de ſtelſels der menſchelijke wijsheid in den draaikolk van onzekerheid en twijfelarij verloren. In de Wetenſchappen waren nog altoos zekere beginſelen erkend, die niet konden bewezen worden, maar moesten worden geloofd (†); dat geloof is omverregeworpen, en de beginſelen zelve worden beſtreden. De ſtelſels van Wijsbegeerte hebben nu weder, na alles in den mensch te hebben willen zoeken, en op de hoogſte beſtendigheid te hebben geboogd, zich in den afgrond van zelfontkenning verloren: men is door hunne teleurſtelling wantrouwend geworden jegens alles, wat zich niet uit den kring der dagelijkſche ondervinding, of de arithmetiſche opſomming van getallen laat opmaken. Het materialisme wordt algemeener dan ooit. De glans, waarin men zich zoo gaarne de ſchrale afgetrokkenheden van verlichting, vrijheid en gelijkheid droomde, maakt plaats voor de nevelen eener toekomst, die niets dan verwarring en onderlinge verwoesting ontdekken laat. Waaraan zal men zich nu vasthouden? Het gebied van het ſchoone zelf wordt overheerd door eene zucht voor het monſterlijke, die eigenlijk toont, dat het gevoel voor rein en

(*) Men vindt ze hoofdzakelijk bij HENGSTENBERG, *Christologie des A. T.* Th. I. S. 5, 6.

(†) Elke Wetenſchap heeft zekere vaste beginſelen, welke men moet gelooven, maar die op geenerlei wijze kunnen worden bewezen, en wanneer men die hardnekkig wil ontkennen, zoo is er tegen den zoodanigen niet langer te redetwisten en de ſpreuk geldt: *Contra principia negantem non est disputandum*, (Men twiste niet met iemand die de beginſelen ontkent.) AGRIPPA de Van. Scient. 7.

teeder schoon verstompt, en de snaren van een hooger zintuig, dat alleen op de zachte tokkeling der hemelsche schoonheid toon geeft, gesprongen zijn. Eene angstige verwachting van schrikgebeurtenissen in Europa is algemeen; en de hoop op eene maatschappelijke wedergeboorte (*régénération sociale*), waartoe niemand de noodige levenskracht recht beseft, houdt nog alleen de weifelende gemoederen tegen de vertwijfeling aan het lot der wereld staande.

De plaats van het Romeinsche Rijk, in de laatste eeuwen der oude Geschiedenis, heeft in deze eeuw een staat ingenomen, die zijn taal, en zeden, en recht, even als weleer de Romeinsche, over de beschaafde aarde verspreid heeft. Even verdeeld door den beurtelingschen zegepraal der partijen van binnen; even machtig door invloed en overheersching naar buiten, heeft het aloude gebied der Karels en Pepynen ook nagenoeg denzelfden stand tegenover de waarheid die uit God is, als weleer die van Romulus: eene vijandige strekking, een zucht tot onderdrukking, een tegengestelde richting; een anti-christelijk beginsel, en waarom zou men niet mogen zeggen, eene vervulling van hetgeen gene voorafschaduwde? Het zij dan zoo, dat de eerste Christenen den val des Romeinschen dwanggezags hebben voorspeld als den eindelijken en grooten zegepraal van den Zoon des menschen; hetzij zoo, dat zij zich hierbij in den tijd bedrogen hebben (*). In de zaak kan eene waarheid zijn verborgen geweest, waarvan men zelfs in later eeuwen naauwelijks het gewicht beseft of vermoed heeft. Men mag in het algemeen zeggen, dat de Apostelen en Discipelen des Heeren voor dat zij den H. Geest ontvangen hadden, of velen der eerste Christenen later, te weinig gelet hebben op datgene, wat onze aandacht veel te veel uitsluitend trekt: het tusschentijdvak tusschen de eerste en tweede komst van den Zaligmaker. *Zij* wachtten de wederoprichting van het rijk in Israël straks na de opstanding des Heeren (†); *wij* wachten die schier in het geheel niet meer; *zij* zagen de verschijning van CHRISTUS als zeer op handen te gemoet; *wij* stellen die zeer verwijderd; *zij* verwachtten die reeds bij den val des Romeinschen Rijks; *wij* niet eens bij den ondergang der hedendaagsche Rijken van Europa. Wanneer men tusschen beide dwalingen eene keuze moeste doen, dan verdient voorzeker het gevoelen der eerste Christenen verre, zeer verre de voorkeur; want terwijl de zorgeloosheid, aan welke door onze dwaling wordt voet gegeven, kennelijk voorspeld is als een der verderfelijkste vruchten des algemeen gewordEN ongeloofs (§), zoo was daarentegen het heenzien over de tegenwoordige eeuwen een sterke spoor tot levendige waakzaamheid. Want ook hierin ligt een punt ter vergelijking van onzen tijd met dien, welke 's Heilands verschijning vooraf ging; dat de Theocratie miskend, de verwachting van den Heilaanbrenger verwaarloosd, en de profetie slechts bij éénigen in achting en levendig behartigd was. Er werd nog wel hier en daar een geloovige SIMEON gevonden, die Israëls hoop verwachtte, en wien het geloof aan Gods mond de verzekering gaf, dat hij niet zoude sterven, aleer hij den Messias had gezien; maar deze voorbeelden mochten onder de uitzonderingen gerekend worden; en ook thans gelooven wij niet, dat het profetische woord op de schatting van den geest des tijds mag aanspraak maken; ook thans wordt de regering Gods algemeen miskend; ook heden zijn de voorbeelden van het tegendeel uitzonderingen. Wel mag men dan in onzen tijd gedurig de waarschuwende opwekking herhalen, met welke onze getrouwe Schotsman voor 15 jaren een geheel nieuw tijdperk voor onze Kerk geopend heeft: *Ziet ik kome als een dief, zalig is hij die waakt en zijne kleederen bewaart, opdat hij niet naakt enwandele, en men zijne schaamte niet en zie!*

(*) GIBBON, Hist. of the decl. and fall of the R. E. ch. 15.

(†) Hand. 1: 6.

(§) 2 Petr. III: 3, 4.

ARBEID.

Wentelt uwe werken op den Heere en uwe gedachten zullen bevestigd worden.
SPREUKEN XVI. vs. 3.

Onder de oorzaken van toenemende nijverheid wordt door de hedendaagsche schrijvers over Staatshuishoudkunde onder andere opgenoemd: de uitbreiding van menschelijke kennis, eene goede wetgeving en administratie, met andere meer onmiddelijk werkende, als daar zijn: de verdeeling van het werk, een verbeterd gebruik der werktuigen, enz. (†); maar de hoofdoorzaak van wezenlijke nijverheid wordt geheel en al door hen over het hoofd gezien.

Immers het onderwerp van deze wetenschap is, zoo als dat van elken anderen tak van menschelijke kennis, allereerst en onmiddelijk van den zegen Gods afhankelijk; en de Christen behoort ook op dit nieuwlings geopende, maar reeds veel betreden veld van onderzoek, met zoo veel te meer behoedzaamheid te werk te gaan, naarmate eene liberale en geheel en al materialistische school zich daarvan meer uitsluitend heeft meester gemaakt. Nijverheid (industrie) wordt door deze de vereenigde werking van allerhande soort, ook van verstands-werkzaamheden der burgers, genoemd. Die werking *gemakkelijk* te maken, zie daar het doel, dat zij zich voorstelt, en daarmede meent zij genoeg gedaan te hebben, zonder een woord te reppen van datgene, hetwelk haar denkbeeldig werktuig in beweging moet brengen.

Onzes inziens is en blijft de eerste en waardigste taak van den Staatsman, die ook de materieele welvaart zijner medeburgers wenscht bevordelijk te zijn, deze, dat hij de werkzaamheid of werkenslust, indien wij het zoo eens mogen noemen, van bijzondere personen trachte te vermeerderen, en die taak is, wij schromen het niet te zeggen, onuitvoerlijk, waar het hedendaagsch égoisme (als beginsel) alleen den schepter voert, en de afgod is, welke aan het volk meer dan ooit ter aanbidding wordt aangeprezen. Het woord Gods toch leert ons, dat juist uit een tegenovergesteld beginsel, dat van liefde tot de naasten, de

(*) Men zie onder anderen J. B. SAY, Catéchisme d'Economie politique. Bruxelles 1826. p. 51.

waarachtige arbeidzaamheid haren oorſprong neemt: datzelfde woord getuigt, dat geen andere drijfveer duurzaam werken kan. Dit kortelijk aan te toonen in eenen tijd, waarin het bedrijvige leven dikwijls zelfs onbeſtaanbaar met het leven des geloofs geacht wordt, kan niet onnut zijn.

Reeds de geſchiedenis onzer gezegende Kerkhervorming, die zoo krachtig in al de aangelegenheden van het burgerlijke leven ingreep, leert ons den invloed kennen, die de zuivere prediking van Gods woord tot aanmoediging van werkzaamheid gehad heeft. Wij zien door die prediking niet alleen de kerk, maar ook de maatſchappij zelve als een nieuw leven ontvangen; de kloosters verlaten, en de beſchouwende (contemplative) voor eene geheel praktiſche levenswijze plaats maken. Dien ten gevolge deden de Christenburger en de Christenhuisvader en huismoeder, vooral in ons Nederland, ook in hun dagelijksch verkeer eene werkzaamheid blijken, die volkomen geſchikt was om het licht, hun geſchonken, niet tot hunne, maar tot Gods verheerlijking te doen ſchijnen.

Bewonderend ſtaart het nageſlacht op de nog aanwezige gedenkteekenen van hunne waarlijk Christelijke nijverheid. Onze leeftijd, meer gewend in woorden, dan wel in daden bedrijvig te zijn, ſtaat als verſuft bij derzelver beſchouwing. In geen vak van menſchelijke kennis of vernuft ontbreekt het aan de onpartijdigſte getuigenisſen, die de waarheid onzer ſtelling, dat hetgeen de voorvaderen deden voor onze krachten als onuitvoerbaar is, bevestigen. Bouwkunde, indijkingen, zeevaart en krijgskunst, met alle andere vakken van geleerdheid, wijzen derzelver beoefenaars terug op de reusachtige werken van het voorgeſlacht, en de Christen geſchiedſchrijver zal en mag het niet onopgemerkt laten voorbijgaan, dat hetgeen hij bewondert onder gebeden en ſmeekingen tot den levenden God, meestal te midden van den ſtrijd voor Zijn woord en waarheid is daargeſteld geworden.

Het zij echter zoo, dat ook andere nevenoorzaken tot het waarlijk ontzagverwekkende van vroegere werkzaamheid hebben bijgedragen, en misſchien zal ons iemand tegenwerpen, dat het Christelijk geloof niet leidt tot dergelijke uitkomsten, ſchoon dan ook toevalliger wijze de opregte belijders van hetzelve zeer werkzaam mogen zijn geweest.

Wij zullen die tegenwerping, door eenige gedeelten van dat woord zelve trachten te wederleggen.

» In het zweet uws aanſchijns zult gij uw brood eten, tot » dat gij tot de aarde wederkeert" was het woord des Heeren God, tot onzen gevallen ſtamvader, maar dat woord behelsde niet alleen de verkonding van ſtraf en vloek met de profecy van datgene, hetwelk thans door eene ondervinding van bijna zestig eeuwen vervuld is: het hield ten zelfden tijde de wet en het bevel des Heeren voor ADAM en zijn nakroost in. Even als de heerſchappij des mans over de vrouw, door het woord tot EVA geſproken, eens vooral gevestigd werd, zoo zien wij ook hier eene verpligting; en, indien wij het zoo eens mogen uitdrukken, de uitſluitende voorwaarde van 's menſchen beſtaan op eene mede onder den vloek begrepene aarde. De wet om te arbeiden was gegeven; en van dat oogenblik af aan was de gehoorzaamheid aan God zonder de pligtsvervulling van arbeidzaam te zijn niet meer mogelijk.

Onder de bedeeling van het Oude Verbond is dat gebod, zoo als elke andere tittel en jota van die wet, welke door onzen Heer vervuld, maar niet ontbonden is, bewaard gebleven en bevestigd geworden. De tien geboden bevatten het alles afdoend bewijs daarvan. Ook daarin lag de belofte van zegen na en op den arbeid. Immers het gebod tot heiliging van den Sabbathdag, die *rust van den arbeid*, bewijst het noodzakelijke daarvan, terwijl de onmiddelijk daarop volgende woorden: » Zes dagen zult gij arbeiden en » al uw werk doen" te gelijk ons wijst op het naauwe verband, dat er beſtaat tusſchen het dagelijkſche, maar ter eere, op bevel, en alleen in de kracht Gods volbrachte werk, en de rust in Hem na de volbrenging daarvan. Ook hier is het tijdelijke en ſtoffelijke eene afſchaduwing van het eeuwige en geestelijke.

Het is dan ook in eenen niet dagelijkſchen, maar integendeel in eenen meer verhevenen zin, dat de woorden van hem moeten opgevat worden, die zijne wijsheid van God op het Godebehagelijk gebed ontvangen had. — » Gaat tot de » mieren gij luiaard, ziet hare wegen en wordt wijs." — » Een weinig ſlapens, een weinig ſluimerens, een weinig » handvouwens al nederliggende, zoo zal u de armoede » overkomen als een wandelaar ende uw veelderlei gebrek » als een gewapend man," zegt Salomo (*). — Onder de gruwelen van Sodom wordt door Gods Profeet (†), de zatheid van brood en de ſtille gerustheid opgenoemd, terwijl ten gevolge daarvan, zegt Gods Geest, » de hand » des armen en des nooddruftigen niet gesterkt werd."

Zoo ſtaat dan ook het bevel om te arbeiden in het naauwſte verband met die liefde tot de naasten, welke onze God en Zaligmaker ons leert het tweede gebod te zijn, waardoor wet en profeten vervuld worden. En hier dan ook, zoo ergens, behoort men de waarheid in haar geheel aan te nemen. — Het is toch niet genoeg te werken, maar het doel van den arbeid behoort daarenboven Gode welbehagelijk te zijn. Is het alleen voor uwe nooddruft, om voor u zelven goud te verzamelen, dat gij werkt, Paulus voegt u toe: » Arbeidt liever werkende, dat goed is met » de handen, opdat gij hebt mede te deelen den geenen, » die nood heeft (§)," en laat deze vermaning volgen op de woorden: » Die geſtolen heeft, ſtele niet meer," daardoor ons in het werk den weg aanwijzende om, » den dui- » vel geene plaats te geven" en de liefde jegens de naasten in praktijk te brengen. » Maar wij vermanen u," zegt hij op eene andere plaats (**), » dat gij u beneerſtigt ſtille te » zijn en uwe eigene dingen te doen en te werken met uwe » eigene handen." Ziedaar de eerzucht die werkt, niet om God, maar om menſchen te behagen, de bemoeizucht,

---

(*) Spreuken VI. vs. 6. XXIV. vs. 33, 34. Verg. XX. vs. 4. X. vs. 4 en 26. enz.

(†) Ezech. XVI. vs. 49.

(§) Ephes. IV. vs. 28.

(**) 1 Thess. IV: vs. 11.

en alle pralerij met weinige woorden gewraakt; maar het gebod om te werken blijft (*).

Gods woord bevat oneindig veel meer over dit onderwerp, dat wij nog niet eens aanroerden. Maar dat woord, (de Christen weet en ondervindt het) behelst geen voorschrift, of het geeft daarenboven aan den geloovigen de belofte, dat Gods Geest dat in hem zal volbrengen op Zijnen tijd. — Wij gaan dus niet te ver, wanneer wij de waarachtige bron van werkzaamheid zoo als van elke andere deugd in God zoeken, en ons ook in dit opzigt tegenover den heerſchenden tijdgeest ſtellen, die alles van den mensch, alles van beneden, niets onmiddelijk van boven, van den Vader der barmhartigheden verwacht (†). Wij gaan niet te ver, wanneer wij alleen van het geloof in dien Verloſſer, die zulke beloften en zulke bevelen geeft, die kracht van uitwerking ook ten dezen opzigte verwachten, die onze oeconomiſten, vergeefs in bijkomstige middelen tot ſtelſels gevormd, hoe nuttig dat onderzoek ook op zich zelven zijn moge, zoeken. Neen, het is niet genoeg te zeggen: *werkt*, men moet ook in goede conscientie daarbij kunnen voegen, hoe en waarom. Het is niet genoeg, gelegenheid tot werken te geven, maar allereerst behoort de lust en wil om te werken aanwezig te zijn. Vernedert u dan voor uwen God, gij allen, die in de welvaart van uw vaderland belang ſtelt. Van Hem en van Hem alleen daalt die zegen, dien gij op uwen arbeid te vergeefs buiten Hem zoeken zult.

» Vergeefs op 't bouwen toegelegd,
» Vergeefs, om 't huis voltooid te zien,
» Gezwoegd, gezweet, o arbeidsliën!
» Zoo God zijn hulp aan 't werk ontzegt.
» Vergeefs, o wachters! is uw vlijt,
» Zoo God niet zelf de ſtad bevrijdt."

Onder de menigvuldige tegenwerpingen, die de hedendaagſche, hetzij dan zich noemende of niet noemende materialisten, tegen deze en diergelijke ſtellingen wel eens hebben ingebragt, behoort vooreerst deze, dat de geſchiedenis van vroegeren en lateren tijd leeren zoude, dat juist onder Christenen de meeste werkeloosheid, bij deïsten en anderen daarentegen de meeste werkzaamheid gevonden werd. Wij voor ons ontkennen ten ſterkſte, dat zulk een voorgeven gegrond is, mits men ſlechts een behoorlijk en op Gods woord ſteunend onderſcheid make tusſchen die weinigen, welke den heiligen naam van Christen verdienen, en een aantal naam-Christenen, die wel zoo iets of wat van de waarheid, met verſtand of geheugen willen aannemen en deze of geene meening over de waarachtige Godsdienst koesteren, maar wien het leven des geloofs ontbreekt. Wie dat leven ontvangen heeft, zit niet werkeloos; en ſchoon het groote tooneel der wereldgeſchiedenis vooral niet de eenige kring van de werkzaamheid eens Christens is, levert ook dat de voorbeelden op van geloof en werkenslust, daaraan verbonden.

Wie denkt niet, dit lezende, onder anderen aan mannen, als onze Oud-Nederlandſche godgeleerden waren, onder de vreemden aan CALVIJN, aan mannen in andere vakken wegens hunne werkzaamheid beroemd, zoo als een MARNIX en WILBERFORCE? Zoo er echter iets is, dat de min bekende, en op dat groote tooneel minder zigtbare nijverheid des geloovigen kenſchetst, dan is het die van zoo menigeen onzer voorvaderlijke kooplieden, wier ſchatten bij den aanvang met zoo veel arbeids verzameld, thans nog aan zoo vele werkeloozen teerkost verſchaffen. Die ſchatten, met de gedenkteekenen der geleerdheid van die dagen, leveren het beste bewijs onzer ſtelling op; gelukkig zou zich ons geſlacht mogen noemen, indien het niet juist om des arbeids wille de lezing zelve dier boekdeelen verzuimde, welke voor de hedendaagſche korte begrippen (*résumés*) hebben plaats gemaakt. Onbillijk zou het echter zijn te ontkennen, dat ook het ongeloof zijne eigenaardige werkzaamheid heeft. Gaarne erkennen wij, dat Voltaire en de zijnen veel kwaads deden, en dat met veel ijver en krachtsinſpanning. Wij laten hun dan ook die eer, ſchoon b. v. de ſchriften van eerstgenoemden evenveel ongeleerdheid en oppervlakkigheid, als kwaadaardigheid ten toon ſpreiden, en beweren alleen dit, dat alleen de kracht des geloofs in ſtaat is om met ijver te doen arbeiden aan hetgeen *goed* is, terwijl onverſchilligheid en wangeloof hand aan hand gaat met werkeloosheid.

Eene andere aanmerking, die hier en daar wel eens gemaakt is betreft den Zondag. Sommigen toch meenen door de rust en heiliging van dezen dag aan hunne beroeps-bezigheden ten offer te brengen, elke week éénen dag te winnen. Aan dezen kan het niet genoeg gezegd worden, dat de Zondagſche rust onmisbaar is om goed, allernoodzakelijkst is om veel te werken. Zij die het gebod *om den Sabbath-dag te heiligen* verzuimen en hun geweten in ſlaap wiegen, door te zeggen, dat zij hunne overige pligten, dat is de overige geboden, des te ijveriger vervullen, dwalen evenzeer als hij, die het geld aan zijnen naasten ontvreemt, om daarmede den armoedigen ter hulpe te komen. Zij verzuimen het éene tot voorgewende betrachting van een ander gebod. Even als in alle andere zaken, die de mensch in zijne wijsheid tegen Gods woord zich vermeet, bedriegen zij zich in de uitwerking. Immers ligt het in den aard der zaak, dat even zoo min als de uren tot den slaap gebruikt, voor den dag verloren zijn, de Zondagsche rust ook niet, voor den daarop volgenden arbeid verloren is. Maar dit onderscheid blijft tusſchen beiden, dat geloofs-oefening op den Zondag, behalven rust, onder Gods zegen hernieuwing van lust en wil kan geven, om Gods geboden te betrachten, en alles te doen met vlijtigheid wat de hand vindt om te doen.

Gelukkig zij, die, én des Zondags, én dagelijks, die vernieuwing van boven zoeken, en alzoo door Gods Geest ſtreven en ſtrijden om alles te doen ter eere Gods.

(*) Verg. het voorbeeld van arbeidzaamheid dat de Apostel ons in zich zelven geeft. Hand. XX. vs. 35. en verder, 2 Thess. III. vs. 8, 12, enz.

(†) Die geest drukt zich eigenaardig uit in de thans zoo vaak gebezigde woorden: »*Aide toi, le ciel t'aidera*" (Help u zelven, en de hemel zal u helpen.).

TE AMSTERDAM, BIJ G. VAN PEURSEM, IN DE NIEUWVE SPIEGELSTRAAT BIJ DE KERKSTRAAT.